

Normatif Teori ve Türk Dış Politikası: Türkiye'nin Nükleer Silahsızlanma Politikasının Normatif Boyutu

Meryem Özgür* & Meysune Yaşar**

Öz

Bu çalışma, Türkiye'nin nükleer silahsızlanma politikasını normatif teori çerçevesinde ele almaktadır. Nathalie Tocci tarafından ortaya konulan normatif teorinin üç unsuru olan *normatif amaç*, *normatif araç* ve *normatif etki* kavramlarını analiz birimleri olarak kullanmaktadır. Bu analiz birimleri çerçevesinde, Türkiye'nin nükleer silahsızlanma politikasında ortaya koyduğu normatif amacını, bu amaç doğrultusunda ne gibi araçlar kullandığını ve bu amaç-arac denkleminde normatif etkisinin ne şekilde ortaya çıktığını tartışmakta, "Türkiye nükleer silahsızlanma konusunda ne ölçüde normatif dış politika izlemektedir?" sorusuna cevap aramaktadır. Bu doğrultuda 2009-2019 dönemine odaklanan çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm normatif teorinin kavramsal çerçevesini irdeleyerek uluslararası ilişkiler literatürü içindeki konumunu ele almaktadır. İkinci bölüm, Türkiye'nin nükleer silahsızlanma politikasının normatif boyutunu NPT rejimi üzerinden ele alırken; üçüncü bölüm söz konusu boyutu BM Genel Kurul oturumlarındaki oy davranışları ve söylemleri vasıtası ile tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nükleer Silahsızlanma, Türk Dış Politikası, Normatif Amaç, Normatif Araç, Normatif Etki.

Normative Theory and Turkish Foreign Policy: Normative Aspect of Turkey's Nuclear Disarmament Policy

Abstract

This study focuses on Turkey's nuclear disarmament policy within the framework of normative theory. The study uses the concepts of normative aim, normative tool and normative effect that have been developed by Nathalie Tocci as three elements of normative theory, as units of analysis. Within these units of analysis, the study addresses Turkey's nuclear disarmament policy's dimensions towards aims, tools and affects via opposition, support and abstention of Turkey's nuclear disarmament political initiatives. Through these points, across the conceptual framework created by Tocci, the main question of the study is that "To what extent does Turkey follow normative foreign policy towards nuclear disarmament approach? In this direction, the study which focuses on 2009-2019 period, consists of three parts. The first part examines the conceptual framework of normative theory and discusses its position in the literature of international relations. The second part handles normative dimensions of Turkey's nuclear disarmament policy via the NPT regime. Lastly, the third part discusses these dimensions through the voting behavior and discourses at the UN General Assembly Sessions.

Keywords: Nuclear Disarmament, Turkish Foreign Policy, Normative Aim, Normative Tool, Normative Effect.

*Arş. Gör. | İstanbul Medeniyet Üni., Uluslararası İlişkiler Böl. | meryem.ozgur@medeniyet.edu.tr
ORCID: 0000-0002-2330-5849 | DOI: 10.36484/liberal.777515

** Arş. Gör. | İstanbul Medeniyet Üni., Uluslararası İlişkiler Böl. | meysune.yasar@medeniyet.edu.tr
ORCID: 0000-0001-9073-6350 | DOI: 10.36484/liberal.777515
Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 25, Sayı: 99, Yaz 2020, ss.7- 25.
Gönderim Tarihi: 6 Ağustos 2020 | Kabul Tarihi: 27 Ağustos 2020

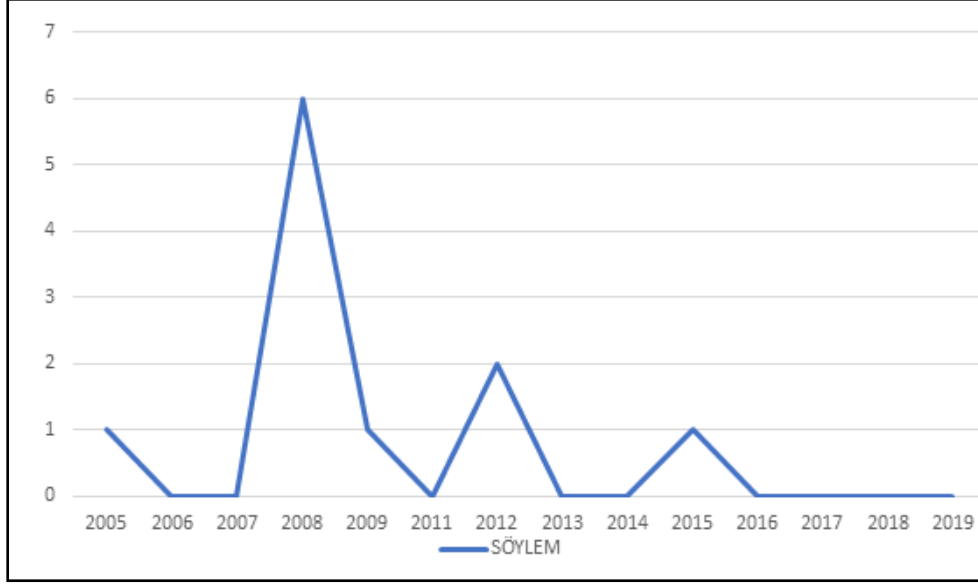
Giriş

Devletlerin dış politikalarında ortaya koydukları normatif yaklaşımlar uluslararası ilişkiler literatürünün en önemli konu başlıklarından biridir. Bu başlık çerçevesinde bir devletin normatif söylem ve eylemleri ele alınabildiği gibi, devletlerarasındaki ilişkilerde söz konusu kavramın rolü de tartışılmalıdır. Söz konusu tartışmalar ekseninde normatif faaliyetler politik veya stratejik gereklilikten ziyade, etik, insani ve yardımsever davranış modelleri olarak ele alınırken, devletlerin reel-politik ya da normatif eksenli dış politika tercihleri önemli bir ikilem olarak ortaya çıkmaktadır. Gerek ulusal gerekse de uluslararası düzlemde gözlemlenebilen bu ikilemin gün yüzüne çıktığı en önemli konu başlıklarında biri ise devletlerin nükleer silahsızlanma politikalarının normatif boyutu olmuştur. Bu noktadan hareketle söz konusu çalışmanın da ana eksenini oluşturan nükleer politika ve normatif teori bağlantısı bir dış politika analizi olarak ele alınmakta ve “Türkiye nükleer silahsızlanma konusunda ne ölçüde normatif dış politika izlemektedir” sorusuna nükleer silahsızlanmaya ilişkin yaklaşımı üzerinden cevap aranmaktadır.

Esasen Türkiye'nin nükleer silahsızlanma politikasının normatif söylem ve eylem boyutlarını Soğuk Savaş döneminden itibaren gözlemlemek mümkündür. Söz konusu dönemde Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün nükleer silahların yasaklanması ve sınırlandırılmasına ilişkin Türkiye'nin uluslararası sistemden bir anlaşma yapılmasına dair beklentisi olduğunu belirtmesi normatif yaklaşımın önemli bir göstergesi olarak öne çıkarken, Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'na (*The Non-Proliferation Treaty of Nuclear Weapons [NPT]*) taraf olunması da bu eğilimi destekler nitelikte olmuştur. Bununla birlikte deniz, uzay ve hava alanlarında nükleer silahsızlanmaya ilişkin çeşitli inisiyatifler alınırken, nükleer silahlar insanlığın var oluşunu tehdit edebilecek bir unsur olarak ele alınmıştır (Süvari, 2017:175-176). Soğuk Savaş sonrasında da bilhassa normatif söylem çerçevesinde nükleer silahsızlanma politikasını ortaya koyan Türkiye açısından 2009 tarihi önemde bir dönemeç olarak öne çıkmaktadır. Bu tarihte Türkiye Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi üyeliğine seçilmiş ve ayrıca bu tarihten itibaren Türkiye'nin dış politikasında normatif söylemde aşağıdaki grafikte de gösterildiği üzere artış gözlenmiştir. Grafikte kırılma noktası olarak ortaya konulan 2009 tarihinde, diğer yıllara göre uluslararası güvenlik, NPT evrenselliği, bölgelerin nükleer silahlardan arındırılması (Ortadoğu vurgusu), kolektif güvenlik, nükleer silahların istikrarsızlaştırıcı etkisi, nükleer teknoloji transfer kontrolü, nükleer terörizme karşı küresel iş birliği temalarına daha fazla değinilmiştir (T.C. BM Daimî Temsilciliği,

5 Mayıs 2009). 2009 tarihiyle birlikte öne çıkan söz konusu iki nitelik (söylem ve BM Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliği), Türkiye'nin nükleer silahsızlanma politikasına dair teorik ve pratik analiz yapma fırsatı sunmaktadır.

Tablo 1: BM Söylemleri Uyarınca Türkiye'nin Normatif Söylem Grafiği

Vurgulanan bu artışla birlikte çalışmanın temel amacı Türkiye'nin nükleer silahsızlanma politikasına ilişkin ortaya koyduğu normatif yaklaşımının normatif amaç, araç ve etki boyutları ile analiz edilmesidir. Bu doğrultuda ilk bölümde, normatif teorinin kavramsal çerçevesi ortaya konulmaktadır. Bununla birlikte, normatif teori temelinde şekillenen normatif dış politikanın boyutları ele alınarak; normatif amaç, normatif araç ve normatif etki kavramları açıklanmaktadır. İkinci bölümde ise, Türkiye'nin NPT rejimi doğrultusunda ortaya koyduğu temel yaklaşımı ve bu yaklaşımın normatif boyutu ele alınmaktadır. Uluslararası sitemde nükleer silahsızlanmaya ilişkin düzenlenen uluslararası anlaşmaları nasıl yorumladığı ve hangilerine taraf olduğu söz konusu bölümde ortaya konulurken; bu anlaşmalar karşısında göstermiş olduğu normatif yaklaşımın çerçevesi ve sınırları analiz edilerek, Türkiye'nin nükleer silahsızlanma politikasının güvenlik veya ulusal çıkar odaklı ve normatif değerler olup olmadığı tartışılmaktadır.

NPT rejimine ilişkin tutumun ortaya konulması sonrasında, nükleer silahsızlanma politikasının normatif boyutunun test edilmesinde ikinci aşama olarak BM Genel Kurul oylamalarındaki davranışları incelenmektedir. Nükleer

silahsızlanmayı gündeminde tutan BM Genel Kurulu oturumlarındaki söylemleri ve bu konu etrafında alınan kararlarda / oylamalarda Türkiye'nin tutumunu ortaya koyacak olan söz konusu bölüm, bu oylamalarda ret, çekimser ya da kabul yönlü davranışların sergilendiği noktaları ele almaktadır. Ortaya çıkan davranış farklılıkları normatif amaç, araç ve etki boyutları ile değerlendirilerek, normatif kuramın ortaya koyduğu unsurlar bağlamında, Türkiye Cumhuriyeti'nin normatif dış politika yapım süreci ve bu bağlamda uluslararası sistemdeki davranışları incelenmektedir. Böylece, Türkiye'nin nükleer silahsızlanmaya ilişkin politikasını normatif yaklaşım perspektifinde ele alarak, normatif dış politikasının kapsamı ve sınırları saptanmaktadır.

Kavramsal Çerçeve: Dış Politikada Normatif Teori

Uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk alanında 'normatif' kavramı ve bu kavramın temelini oluşturan 'norm' üzerine yazılmış geniş bir literatür vardır. Uluslararası ilişkiler içinde normatif teorinin bağımsız gelişimini inceleyen ve geleneksel teorilerden ayrı bir teorinin sınırlarını çizmeye yönelik çalışmalar da mevcuttur (Goertz ve Diehl, 1992; Smith, 1992; Cohen, 2004; Frost, 1994). Özellikle yerel veya uluslararası sistem düzeyinde analiz yapan bu çalışmalar, uluslararası normların devlet davranışları üzerindeki etkisini (Cortell ve Darvis, 2000), normların oluşumunu ve uluslararası aktörlerin hangi normatif ilkeler çerçevesinde davranış sergilediğini incelemeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, norm nedir ve bu normlar kime göre belirlenir sorusu karşımıza çıkmaktadır. Altı çizilen bu sorulara ilişkin tartışmalar ise Daniel Hamilton'un (2008: 78) "uygun davranış standartları", Legro'nun (1997: 33) "uygun davranış eylemlerinin kolektif kabulü" veya Cortell ve Darvis'in (2000: 67) "prensipli ilkeler" şeklindeki kavramsallaştırmalarında bulunabilmektedir. Söz konusu kavramlar ile bir bütün olarak düşünüldüğünde, temelini Augustine, Aquinos, Grotuis ve Kant gibi düşünürlerden alan, normatif teorisyenler, "değerler toplumları aşan bir niteliğe sahip olup, bunları tek bir topluma mal etmek mümkün değildir" (Arı, 2013: 103) anlayışı üzerinden, evrensel ahlak ve değerden bahsetmekte ve bunların göreceli olduğu tezine de karşı çıkmakta ve normların evrenselliğini dikkate almaktadırlar. Bu bağlamda, normatif kuram çerçevesinde gündeme gelen konular ahlak, silahlar, adalet, insan hakları, insani müdahale, koruma sorumluluğu, silahlı müdahale ve devlet egemenliğidir (Viotti ve Kauppi, 2016: 392).

Söz konusu kavramlar çerçevesinde, bir bütün olarak bakıldığında, normatif teorinin 1980'lerden sonra değişmeye başlayan uluslararası sistemi moral değerler üzerinden istikrarlı bir dünya düzeni sağlamak amacıyla idealist

söyleme duyulan ihtiyaç temelinde ortaya çıktığını söylemek mümkündür (Arı, 2013: 101). Temelini felsefe ve siyaset teorisinden alan normatif teori, uluslararası sistemdeki aktörlerin davranışlarını değer ve ilkeler temelinde inceleyerek uluslararası ilişkilerin bir konusu haline gelmiştir. Her ne kadar felsefi bir söyleme dayansa dahi, Soğuk Savaş sonrası gelişen uluslararası sistemde sorunların çözümüne yönelik normatif yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Dal, 2015). Özellikle insan hakları, eşitlik ve adalet gibi konuları kapsayan uluslararası ilişkilerin normatif kuramı, siyasetin değer odaklı olması gerektiği inancını taşımaktadır. Bu noktadan hareketle, Nathalie Tocci (2008:1), her bir uluslararası ilişkiler teorisinin bir normatif unsuru içerisinde barındırdığını iddia etmektedir. Toni Erskine (2016) de benzer bir şekilde, normatif teorisinin birçok yaklaşımı ve teoriyi içinde barındırdığını, adalet ve hak unsurlarını merkeze alarak bunları küresel alana taşıyan bir kombinasyondan bahsetmektedir.

Altı çizilen bu nokta ile birlikte normatif teori uluslararası sistemdeki aktörlerin davranışlarını norm, etik ve değer çerçevesinde analiz etmeye odaklanmış bilimsel bir bakışı temsil etmektedir (Neethling, 2004: 3). Konusunu dünya siyasetindeki etik yargı ölçütlerinden alan normatif uluslararası ilişkiler teorisi, yapılanla ilgilendiği kadar ne yapılması gerektiği sorusu üzerinden de hareket etmektedir. Bu bağlamda, değerlendirmek veya değiştirmek üzere mevcut gerçekliliği açıklamaya çalışarak, uluslararası uygulamada ahlaki katılım ve sosyal yeniden yapılanma için ortak ilkeler aramaktadır (Manners, 2007: 117; Neethling, 2004: 3). Normatif yaklaşımın bu doğası, uluslararası sistemin değişimi ile birlikte, sistemde yer alan daha zayıf güçlerin- büyük güçlere göre uluslararası sistemde daha az söz hakkına sahip olan devletler- farklı yapıda aktörler olarak uluslararası politikaya dâhil olmalarına imkân sağlamaktadır (Cunliffe, 2007: 85). Dolayısıyla, normatif teorisinin küresel yönetime olan etkisi de ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber normatif teori, dünya politikasında yer alan aktörlerin her birini “ahlaki failer” olarak ele alarak, uluslararası alanın etik boyutunda failerin aynı zamanda ahlaki sorumluluklarına dikkat çekmektedir (Erskine, 2016: 53).

Normatif teorisinin hakkaniyet, adalet ve değer odaklı yaklaşımı devletlerin dış politika davranışlarının analizlerine de yansımaktadır. Bu doğrultuda Arı, normatif teori ve dış politika davranışı bağıntısını, devletlerin normatif unsurları dış politika çıkarlarını meşrulaştırmada bir araç olarak kullanımı üzerinden açıklamaktadır (2013: 115). Altı çizilen bu nokta ile birlikte Tocci, devletlerin uluslararası hukuk, hak ve ödevlere ve kurumların güçlendirilmesini hedefleyen söylemlere başvurarak, dış politika davranışlarına uluslararası sistemde meşruluk kazandırdıklarını ifade etmektedir (Tocci, 2008: 13). Normatif dış politikanın bu yönü ile birlikte, devletlerin uluslararası sistemde

etki etme çabalarının bir sonucu olarak *normatif güç* kavramı ortaya çıkmaktadır. Normatif güce dair ortaya konulan teorik tartışmalarla birlikte Tocci (2008: 5), söz konusu kavram çerçevesinde farklı teorik zeminlerde tartıştığı üç ana yaklaşım üzerinde durmaktadır: normatif amaç (aktör ne talep ettiği), normatif araç (aktör nasıl davrandığı ve politik araçları nasıl kullandığı) ve normatif etki (aktörün başarılarıdır). Normatif amaç, uluslararası rejimler, örgütler ve hukuk aracılığıyla uluslararası çevreyi şekillendirme hedefi anlamında ele alınmaktadır. Aynı zamanda demokrasi, barış, adalet ve düzen unsurlarını içinde barındıran normatif amaç aktörün bu unsurlardan ne anladığı ve nasıl tanımladığına bağlı olarak değişebilmektedir.

Bu bağlamda, normatif amaç ve stratejik amaçlar arasındaki ilişki üzerinde durulmaktadır (Tocci, 2008: 6). Normatif amaçların stratejik hedeflere ulaşmada bir araç vasıtası görebileceği önermesi üzerinde duran yazarlar (Lieven ve Hulsman, 2006) stratejik hedeflerin de normatif unsurları barındırabileceğini ifade etmektedirler. Normatif araç, demokrasi ve insan hakları gibi normatif amaçların gerçekleştirilmesinde rol oynayan enstrümanların belirlenmesidir. Normatif araçlar genel olarak kültürel, ekonomik, diplomatik ve sosyal yapı olarak ortaya çıkarken, normatif amaçların gerçekleştirilmesinde askeri araçların kullanılması tartışmalı bir konu olarak yer almaktadır. Bu görüşü destekler nitelikte Holsti de yaptığı sınıflandırmada güç kullanımı ve cezalandırma gibi sert güç unsurlarını normatif araç bağlamında değerlendirmemektedir. Manners da normatif araçların işbirliği, angajman, ortak hareket ve diyalog kavramları üzerinde durmuştur. Bu kavramlar temelinde hareket etmek normatif araçları güçlendirir ve kendini güçlendirme değil, diğerini güçlendirme üzerinden hareket eder (Tocci, 2008: 9). Bu da normatif dış politikanın insani değer vurgusuna denk gelmektedir. Son olarak, normatif dış politikanın sonuç kısmıyla ilgilenen, yani normatif etki söz konusu aktörün eylem veya eylemsizliklerinin üçüncü taraflarda oluşturduğu etki anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bu, uluslararası kurallara bağlı bir yasal çevrenin kurulması ve korunmasını da kapsamaktadır (Tocci, 2008: 11-12). Diğer yandan, normatif etkinin ölçümü uygulanan uluslararası hukuk kuralları ve yapılan uluslararası anlaşmalarla ölçülebilmektedir.

Bu bağlamda, söz konusu hukuk kurallarının ne derece etkili uygulandığı veya söz konusu hukuk normlarını devletlerin iç hukuklarının bir parçası olup olmadığı durumu ortaya çıkmaktadır (Hamilton, 2008: 82). Böylece normatif dış politika takip eden devletler, normatif amaçlarını gerçekleştirmek için normatif araçları kullanır ve normatif etki oluşturarak bunu sağlarlar (Tocci, 2008: 12). Fakat Tocci'nin bu iddiasına karşı, Daniel Hamilton (2008: 77) bu analizin herhangi bir ülkenin dış politikasını tanımlama noktasında

sınırlı bir yapısının olduğunu iddia etmektedir. Ona göre, asıl dikkat edilmesi gereken nokta bir devletin normatif güç olup olmaması değildir; burada önemli olan, onun sınırları ve göreceli etkisidir. Bu da bir devletin normatif dış politika araç ve amaçlarıyla, diğer dış politika çıkar ve araçları arasında izlemiş olduğu bir denge durumudur. Bu doğrultuda normatif dış politika teorisinin söz konusu bu kavramsallaştırılması Türkiye'nin nükleer silahsızlanma politikasındaki sınırları, etkisi ve insani değer odaklı politika üretmesi ve aynı zamanda bölgesel ve küresel güvenlik arasında oluşturduğu denge durumu bir sonraki başlıklar altında incelenecektir.

Normatif Boyutları ile NPT Rejimi ve Türkiye'nin Nükleer Silahsızlanma Politikası

Nükleer silahlanma rejiminin en büyük yapı taşı Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması (NPT) oluşturmaktadır. Söz konusu anlaşmanın 1968 tarihinde imzalanmasıyla günümüze kadar devam eden NPT rejimi kurulmuştur. NPT'nin silahsızlanma, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi ve nükleer enerjiden barışçıl amaçlar doğrultusunda yararlanmak olmak üzere üç ayağı vardır. Konumuz açısından önemli olan NPT rejimi, Türkiye'nin de içinde olduğu bir yapıdır. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın 'Silahların Kontrolü ve Silahsızlanma' başlığı altında düzenlenen verilerine göre, nükleer silahların kontrolü ve silahsızlanma, Türkiye'nin ulusal güvenlik politikalarının bir parçası olarak yer almaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin nükleer silahlara yönelik politikasını anlayabilmek için NPT rejiminin genel bir tanımının yapılması bu noktada önem taşımaktadır. Meşruiyetlerini bu anlaşmadan alan nükleer güce sahip olan devletler, NPT rejiminin devam etmesini savunmaktadırlar. Türkiye'nin de 1980 tarihinde taraf olduğu bu anlaşma, devletlere belirli sorumluluklar getirerek, "nükleer bir savaşın bütün insanlığı uğratabileceği yıkıntıyı ve böyle bir savaş tehlikesini önlemek için her türlü çabayı harcamayı ve halkların güvenliğini korumayı amaçlayan önlemlerin alınması" (TBMM, 1969; UNODA) üzerine kurulmuş bir anlaşmadır.

Anlaşma, savaş tehlikesini de beraberinde getirmesi nedeniyle nükleer silahların yayılmasını insanlık için büyük bir tehdit olarak görmektedir. Aynı zamanda, söz konusu anlaşma devletlerin nükleer silah elde etmelerini yasaklamakta ve nükleer yapılanmanın ancak barışçıl amaçlar için kullanılmasını öngörmektedir. Tabii ki anlaşmanın imzalanması sürecinde zaten nükleer silahlara sahip olan devletlere karşı bir yaptırım içermemektedir. Dolayısıyla, bu anlaşmayla beraber, bu devletler (ABD, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa)'den başka devletlerin nükleer silahlanmaları engellenmiştir. Ancak

söz konusu bu devletlere ek olarak, Hindistan, Pakistan, Kuzey Kore ve İsrail nükleer silahlara sahip devletlerdir.

NPT rejimi içinde yer alan Türkiye, bu anlaşmayı imzalarken ortaya koyduğu irade şu şekilde olmuştur:

Türkiye Hükümeti, bu Anlaşmanın henüz imzalanmış en önemli çok taraflı silah kontrol anlaşması olduğuna inanmaktadır. [Bu anlaşma], nükleer savaş tehlikesini azaltarak, uluslararası ilişkilerde yumuşama, uluslararası güvenlik ve silahsızlanma sürecine büyük katkı sağlamaktadır. Türkiye, [anlaşmaya olan] bağlılığının Anlaşmanın evrenselliğini ilerleteceğine ve uluslararası nükleer silahların yayılmasını önleme sisteminin güçleneceğine inanmaktadır (UNODA).

Türkiye tarafından bu anlaşma, uluslararası güvenlik ve silahsızlanma politikalarının önemli bir unsuru olarak değerlendirilmekle beraber; anlaşmanın üç ayağı olan silahsızlanma, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi ve nükleer enerjinin barışçıl bir şekilde kullanılmasını desteklemektedir. Aynı zamanda, ahde vefa ilkesine de vurgu yapılarak, bunun evrensellik ve istikrar sağlayacağı belirtilmiştir. NPT rejimi kapsamında Türkiye, ‘Silahların Kontrolü ve Silahsızlanma’ başlığı altında, bu anlaşmanın nükleer yapıya ilişkin getirdiği üç boyutuna önem vermektedir: Yayılmasının önlenmesi, silahsızlanma ve nükleer enerjiden barışçıl amaçlar doğrultusunda yararlanma. Bu üç unsurun dengeli ve eşit bir şekilde gerçekleştirilmesi, Türkiye’nin NPT rejimine olan tutumunun temeli olarak görülmektedir (T.C BM Daimî Temsilciliği, 2009). Bununla beraber, nükleer enerjiyi kalkınma planına dâhil eden Türkiye, “nükleer silahların yayılmasının önlenmesi için ulusal ve uluslararası düzeyde geliştirilen veya geliştirilecek önlemlerin, nükleer silah gücüne sahip olmayan devletlerin, nükleer enerjiyi barışçıl amaçlarla kullanma seçeneklerini kısıtlamamalıdır” görüşündedir (T.C BM Daimî Temsilciliği, 2009).

Bu doğrultuda Türkiye, NPT rejiminde devletlere izin verilen ‘enerjiden barışçıl bir şekilde yararlanma’ temelinde kendi enerji kaynaklarını çeşitlendirmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla, nükleer enerji Türkiye’nin uzun vadeli enerji güvenliği politikalarında yer almaktadır. Nitekim bu hedefler doğrultusunda, 2010 tarihinde Rusya Federasyonu ve Türkiye Cumhuriyeti arasında İşbirliği Anlaşmasıyla Akkuyu’da nükleer enerji santralının “Yap, İşlet, Sahip Ol” modeli kapsamında projelendirilmiştir.¹ Nükleer enerjinin barışçıl amaçlar doğrultusunda kullanılması, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma ve çevrenin korunmasına yönelik önemli bir araç olarak yer almaktadır. Aynı zamanda nükleer enerji elde edilmesiyle enerji ithalat faturası azaltılarak kaynak çeşitlendirilmesi ve bu doğrultuda enerjide dışa bağımlılığın azaltılması uzun vadeli ekonomik istikrar için de oldukça önemli bir araç

¹ Bknz. www.akkuyu.com

olarak yer almaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018). Türkiye'nin NPT'ye ilişkin nükleer enerjinin barışçıl kullanımını vurgusunun yanı sıra üzerinde durduğu diğer noktalar ise barış, güvenlik ve istikrar olmuştur. Bu doğrultuda 2012 yılında, dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu (2012), 21. yüzyılda küresel güvenliğin bir değişim yaşadığını ve insanlığın sınır aşan tehditlerce kuşatıldığını belirtmiştir.

Bu nedenle, sürdürülebilir barış, güvenlik, istikrar ve kalkınmanın sağlanabilmesi için uluslararası aktörlerin 'ortak' hareketinin önemine vurgu yapmıştır. Dolayısıyla nükleer silahsızlanma konusunda da uluslararası aktörlerin iş birliği, istikrarın sağlanmasında önemlidir. Aynı zamanda, nükleer silahsızlanma politikalarının "aşamalı ve gerçekçi" olması gerektiği, Türkiye'nin altını çizdiği noktalar olmuştur (T.C. BM Daimî Temsilciliği, 2009). Bu bağlamda Türkiye, NPT'nin kusurlarını kabul etmekle beraber, onun nükleer silahsızlanma politikalarının 'yapı taşı' oluşu görüşündedir (Davutoğlu, 2012). Bununla beraber, nükleer silahların yayılmasının engellenmesinde etkili olduğu ve nükleer enerjinin barışçıl yönde kullanılmasının denetlenmesi konusunda adil bir iş birliği sisteminin tesis edilmesinde önemli bir araç olarak görülmektedir (T.C. BM Daimî Temsilciliği, 2009). Bu noktadan da anlaşılacağı üzere, Türkiye, NPT rejiminin en azından uluslararası sistemde nükleer yapılanmalar üzerinde bir düzen ve denetim oluşturması nedeniyle, nükleer konulara ilişkin konularda çözüme varılacak bir sistem olarak değerlendirmektedir. Söz konusu vurgu ile birlikte, Nükleer silahsızlanma politikasının istikrarlı bir şekilde sürdürülebilmesi için Davutoğlu iki önemli kritere vurgu yapmıştır.

Bunlardan ilki, NPT'nin evrenselleştirilmesidir: Rejimin, bütün devletlere adil ve eşit bir şekilde davranmasını beklemektedir. Bununla beraber, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın (*International Atomic Energy Agency [IAEA]*) güvenlik sisteminin güçlendirilmesi, küresel nükleer silah stoklarının daha şeffaf bir şekilde azaltılması ve nükleer enerjinin barışçıl amaçlar doğrultusunda kullanılmasının gözetimi son derece önemlidir. İkinci olarak, Türkiye nükleer silahsız bölgelerin oluşturulması gerektiğinin altını çizmiş ve bilhassa Ortadoğu'yu vurgulayarak, bu coğrafyanın tüm kitle silahlarından arındırılması gerektiğini ifade etmiştir (Davutoğlu, 2012). Ortaya koyduğu bu yaklaşımlarla birlikte nükleer silahsızlanma politikasının çerçevesini çizen Türkiye, on iki ülkeyle beraber², nükleer silahlardan arındırılmış bir dünya hedefi etrafında toplanan 'Nükleer Yayılmanın Önlenmesi ve Silahsızlanma Girişimi'nin (*Non-Proliferation And Disarmament Initiative [NPDI]*) de bir parçasıdır. Dışişleri Bakanları nezdinde toplanan bu girişimde Türkiye,

2 Bu ülkeler Almanya, Avustralya, BAE, Hollanda, Japonya, Kanada, Meksika, Polonya, Şili, Nijerya, Filipinler'dir.

“nükleer silahların yayılmadığı, daha güvenli bir dünya hedefine dair kolektif sorumluluklarının bilincinde” hareket ettiğini vurgulamıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2012). Bu bağlamda, kitle imha silahlarının insanlık üzerinde geri dönülemez yıkımlarının olduğuna ve uluslararası toplumu bu konuda sorumlu davranmaya davet etmiştir.

Toplantı sonrasında yayımlanan ortak bildiri çerçevesinde, devletlerin nükleer silahların yayılmasını durdurmaları ve nihayetinde tamamen ortadan kaldırılma hedefi vurgulanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2012). 2014 tarihli NPDI toplantısında dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, NPDI ülkeleri olarak büyük bir gayret göstereceklerini, ancak bu konuda nükleer güçlerin duruşunun önem taşıdığını vurgulamıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2014). Yine bu toplantı sırasında Ortadoğu'nun nükleer silahlardan arındırılmasına yönelik girişimlerin bir an önce başlatılmasının gerekliliğine dikkat çekmiştir. Bununla beraber, nükleer ile ilgili konuların sadece ülkelerin bir dış politikası olarak değil, aynı zamanda iç politikasının da bir parçası olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2013). Davutoğlu'nun söylemlerinde görüldüğü üzere, nükleer silahsızlanma konusu kolektif bir mesele olarak uluslararası toplumun tümünü ilgilendirmektedir. Bu bağlamda, nükleer silah gücüne sahip devletleri de sorumlu davranmaya çağırın Davutoğlu'nun “nükleer tehdidin olduğu bir dünyada insanlığın geleceği tehdit altındadır” sözleri, nükleer silahların tamamen ortadan kaldırılmasını vurgular niteliktedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2013). Yine benzer şekilde, BM Genel Kurulu'ndaki nükleer silahlara ilişkin tartışmada Türkiye, nükleer güç olan devletlerin ve uluslararası toplumun ortak sorumluluğuna dikkat çekmiştir. Türkiye nükleer silahsızlanmayı savunurken adalet, eşitlik ve insani değerleri dikkate alan normatif bir söyleme başvurmuştur.

Her ne kadar tamamen bir silahsızlanmayı savunmasa dahi, silahsızlanma politikalarındaki istikrarın ileride ‘tamamen silahsız bir dünya’ hedefine doğru şekilleneceğini iddia etmektedir (T.C. BM Daimî Temsilciliği, 2009). En genel şekliyle Türkiye'nin nükleer silahsızlanmaya ilişkin politikası, ortak sorumluluklar doğrultusunda nükleer silahların ortadan kaldırılmasına yönelik bir hedef içindedir. Aynı zamanda nükleer silahların önlenmesine yönelik oluşturulan anlaşma ve diğer mekanizmaların kuvvetlendirilmesi hususunda nükleer güç olan devletlerle güçlü bir iş birliğini gerekli görmektedir (UN, 73th Session, 2018). Türkiye'nin NPT rejimine yaklaşımı açısından vurgulanan söz konusu noktalardan hareketle, *normatif amaç* doğrultusunda bakıldığında Türkiye söylemsel olarak nükleer silahların tüm insanlık için olumsuz etkilerini kabul etmektedir. Bu noktada, insan hakları, uluslararası barış ve istikrar, adalet ve eşitlik kavramlarına vurgu yapmaktadır. Gerek

Ahmet Davutoğlu'nun gerekse de Mevlüt Çavuşoğlu'nun dışişleri bakanlığı döneminde, insani ve güvenlik kaygıları temelinde desteklenen nükleer silahsızlanma, bütün insanlığın ortak meselesi olarak görülmüştür. Bu bağlamda, bütün dünyanın nükleer silahlardan arındırılması Türkiye tarafından savunulmuştur (Davutoğlu, 2012). *Normatif Araç* açısından bakıldığında ise nükleer silahsızlanma politikası açısından uluslararası kurumlara yapılan vurgu süreklilik arz etmektedir.

Silahsızlanma rejiminin oluşturulmasında ve sürdürülmesinde uluslararası kurumların rolünün altı çizilirken; uluslararası konferans, forum ve diğer oluşumlar içinde yer alınmaktadır. Bu bağlamda özellikle Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA)'ya büyük bir rol yüklenmektedir. IAEA'nın politikalarının evrensel, şeffaf, adaletli ve eşit olması gerektiği sıklıkla vurgulanmaktadır (Davutoğlu, 2012). Normatif etki noktasında ise Tocci'nin belirgin bir kriter olarak ortaya koyduğu, uygulanan uluslararası hukuk kuralları ve yapılan uluslararası anlaşmaların iç hukukun bir parçası haline getirilip getirilmediği sorusu Türkiye açısından farklı bir resmi ortaya çıkarmaktadır. Nitekim Türkiye, uluslararası alanda nükleer silahsızlanmaya söylemsel olarak karşı çıkmakla birlikte buna yönelik hukuki anlamda bağlayıcı anlaşmaları iç hukukunun bir parçası olarak kabul etmemiştir. Bu anlamda özellikle en güncel 'Nükleer Silahların Yasaklanmasına İlişkin Anlaşma'ya (*The Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons [TPNW]*) yönelik müzakerelerde hayır oyu kullanmıştır. Söz konusu noktalardan anlaşılacağı üzere Türkiye ortaya koyduğu amaç ve kullandığı araçlar itibari ile nükleer silahsızlanma politikasında normatif bir eğilim göstermektedir. Fakat normatif etkinin sınırlı olarak ele alınmış olması teorik olarak savunulan normatif bakış açısının uygulama noktasındaki eksiklerini ortaya çıkarmakta ve önemli bir soruyu gündeme taşımaktadır: Türkiye nükleer silahsızlanma konusunda ne ölçüde normatif dış politika izlemektedir? Söz konusu sorunun cevabı Türkiye'nin, BM oturumlarında nükleer silahsızlanmaya ilişkin politikası, oylamalar ve oturum konuşmaları üzerinden tartışılacaktır.

BM ve Türkiye'nin Nükleer Silahsızlanma Politikasının Normatif Boyutu

Devletlerin nükleer silahlara ilişkin politikalarının gözlemlenebildiği bir diğer platform BM Cenevre Ofisinde her yıl düzenlenen Silahsızlanma Konferansı'dır. Türkiye'nin 1996 tarihinde üye olduğu Silahsızlanma Konferansı, çok taraflı silah kontrolü ve silahsızlanma problemlerine ilişkin sorunların gündeme getirildiği bir müzakere formudur.³ Dışişleri Bakanı

³ BM Şartı'nın 11. Maddesi temelinde tesis edilmiştir. Uluslararası silahsızlanma konularının müzakeresinde yetkili organdır.

Mevlüt Çavuşoğlu bu konferansta Türkiye'nin "nihai hedefinin nükleer silahlardan arındırılmış bir dünya olduğunu" vurgulamıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2019). Uluslararası sistemde nükleer yapılanmalara yönelik girişimler karşısında Türkiye'nin verdiği cevaplar ve tepkiler de onun nükleer silahsızlanmaya ilişkin politikasını yansıtmaya yardımcıdır. Bu bağlamda, Türkiye, Kuzey Kore'nin nükleer silah denemelerini endişe ile karşılamış, bunun, bölgedeki barış ve istikrara büyük ölçüde zarar vereceğini vurgulayarak, Kuzey Kore devletini uluslararası yükümlülüklerine uymaya davet etmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 9 Eylül 2016). Bir diğeri ise, İran'ın nükleer yapılanmasının kontrolünü amaçlayan ve bu bağlamda İran ile P5+1 (ABD, Rusya, Çin, Fransa, İngiltere ve Almanya) arasındaki nükleer müzakereleri desteklemiştir. Ülkeler arasındaki anlaşmazlığın çözümünün diplomasi ve müzakereler olduğunu savunarak, IAEA'nın kontrol mekanizmasının önemine ve şeffaflığa vurgu yapılmıştır. İran'ın nükleer güce sahip olması Türkiye'nin ulusal güvenliği ve bölgesel istikrar açısından risk algısı oluşturmaktadır (Ülgen, 2010: 12-15).

Aynı zamanda "ilgili tüm tarafların, bölgede güvenlik ve istikrarın yeniden tesisi için, sorumlu ve ayırışmayı teşvik etmeyen davranış sergilemeleri gerektiğini" belirtmekle birlikte (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 17 Ocak 2016) BM Güvenlik Konseyi kararlarının ihlaline karşı durulması gerektiği ifade edilmiştir (UN, 73th Session, 2018). Türkiye'nin nükleer silahsızlanmaya ilişkin normatif yaklaşımını göstermesi açısından önemli olan bu söylemle birlikte, Nükleer Silahların Yasaklanmasına İlişkin Anlaşma (TPNW) söz konusu normatif duruşun sorgulanması açısından hayli önemlidir. Anlaşma, nükleer silahların kullanılmasının yıkıcı insani felaketlere neden olacağı endişesi temelinde oluşturulmuş ve bu tür silahların hiçbir durumda kullanılmamasının garantisinin ancak bu tür silahların ortadan kaldırılması ile mümkün olacağını kabul etmiştir. Anlaşmanın 1. maddesi taraf devletlerin nükleer silah veya diğer nükleer patlayıcı cihazlar geliştirmelerini, test etmelerini, üretmelerini, kendi topraklarında kurulmasını, konuşlandırılmasını veya stoklamalarını yasaklayan bağlayıcı bir anlaşmadır (UNODA, 2017). 20 Ekim 2017 tarihinde imzaya açılan bu anlaşma, 50 ülkenin anlaşmayı onaylaması veya kabul etmesini takip eden doksan gün sonrasında yürürlüğe girecektir (UNODA, 2017). Ne var ki bu anlaşma, 2020 tarihli güncel veriler doğrultusunda, 81 devlet tarafından imzalanmış, ancak 36 devlet⁴ tarafından onaylanmıştır (UNODA, 2017). Söz konusu anlaşmayı imzalamayan ülkelerden biri ise Türkiye'dir.

4 Avustralya, Cook Adaları, Kosta Rika, Küba, El-Salvador, Gambiya, Guyana, Vatikan, Meksika, Yeni Zelanda, Nikaragua, Palau, Filistin, Panama, St Lucia, Samoa, San Marino, Güney Afrika, Tayland, Uruguay, Vanuatu, Venezuela, Vietnam.

Türkiye, anlaşmanın oluşturulmasına yönelik BM Genel Kurulu'ndaki müzakereler sırasında olumsuz oy kullanmakla birlikte, 7 Temmuz 2017 tarihinde BM Genel Kurulu'nda gerçekleşen anlaşmanın kabul oylamasına katılmayan ABD, İngiltere, Rusya, Fransa ve Çin gibi devletler arasında yer almıştır (UN, 2017). Bu noktadan da anlaşılacağı üzere Türkiye nükleer silahların yayılmasının durdurulmasını desteklerken, tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik girişimlerde pasif bir tutum sergilemiştir. Bu tezi destekler nitelikte bir diğer oylama ise Endonezya'nın öncülüğünde sunulan 'Silahsızlanma ve Silahların Yayılmasının Önlenmesinde Çok Taraflılığın Teşvik Edilmesi' oturumunda gözlenmiştir. Türkiye Nükleer silahsızlanma konusunda evrensel normların sürdürülmesi ve güçlendirilmesi için çok taraflılık ilkesini öngören söz konusu oylamada çekimser kalmıştır (A/C.1/73/L.15, 2018). Nükleer silahların insan hayatı, sosyoekonomik yapı, çevre, ekonomi ve gelecek nesillerin sağlığı için bir tehdit oluşturduğu üzerinden hareketle, 'Nükleer Silahların İnsani Sonuçları' başlıklı bir başka BM Genel Kurulu kararında Türkiye, nükleer güce sahip ülkelerle, İngiltere ve Rusya gibi çekimser kalmıştır, ABD ise hayır oyu kullanmıştır (A/C.1/73/L.23, 2018).

Söz konusu kararın "nükleer silahların bir daha asla kullanılmamasını garanti etmenin tek yolunun, bunların tamamen ortadan kaldırılmasını" (A/C.1/73/L.23, 2018) öngörmesi nedeniyle önemlidir. Dolayısıyla Türkiye, bu karardaki tutumundan da görüldüğü üzere nükleer silahların tamamen ortadan kaldırılmasını desteklememektedir. Ayrıca değinilmesi gereken önemli bir nokta, Türkiye'nin müzakerelerde nükleer güce sahip diğer devletlerle aynı doğrultuda oy kullanmasıdır. Devletlerin stratejik doktrinlerinde ve güvenlik politikalarında nükleer silahların rolünü azaltmalarını öngören 'Nükleer Silahsızlanma' kararında, nükleer güce sahip devletlerden, nükleer başlık ve taşıma sistemlerini geliştirmeyi, üretmeyi ve depolamayı durdurmaları beklenmektedir. Türkiye'nin bu karar karşısındaki tutumu da çekimser olmuştur (A/C.1/73/L.28, 2018) Yine bir başka 'Nükleer Tehlikeyi Azaltmak' başlıklı karar, nükleer silahların bütün insanlık ve medeniyetler için en büyük tehlikeyi oluşturduğunu, yayılmasının önlenmesi ve nükleer silahların ortadan kaldırılmasını düzenleyen bu kararda Türkiye çekimser kalmıştır (A/C.1/73/L.43, 2018).

Nükleer silahsız bir dünya hedefi doğrultusunda BM Genel Kurulu'ndaki 'Nükleer Silahsız Bir Dünya İçin Evrensel Deklarasyon' nükleer güce sahip olan devletlere nükleer silahların azaltılması konusunda birtakım sorumlulukların getirildiği kararda Türkiye çekimser kalmıştır (A/C.1/73/L.46, 2018). Genel ve tam silahsızlanma başlığı altında gerçekleşen bu oylamalarda (A/73/510, 2018) Türkiye'nin nükleer güce sahip devletlerle benzer şekilde

oy kullandığı görülmektedir.⁵ Türkiye'nin BM Genel Kurulu'ndaki nükleer silahsızlanmaya ilişkin müzakerelerde nükleer silahların küresel düzeyde tamamen ortadan kaldırılmasını desteklemediğini söylemek mümkündür. Bununla beraber, bölgesel anlamda Ortadoğu ve Orta Asya coğrafyalarında 'sıfır nükleer silah' politikasını desteklemiştir. Türkiye'nin küresel ve bölgesel ayrımındaki davranışlarında, özellikle kendi yakın coğrafyasını dikkate alarak bir politika izlediği söylenebilir. Bu doğrultuda Türkiye, Mısır öncülüğünde 8 Kasım 2018 tarihinde BM Genel Kurulu'na sunulan 'Orta Doğu Bölgesinde Nükleer Silahsız Bir Bölge Oluşturulması' kararını desteklemiştir (A/C.1/73/L.1, 2018). Aynı şekilde bölgesel nükleer silahsızlanmayı düzenleyen 'Orta Asya'da Nükleer Silahsız Bir Bölge Anlaşması'nı desteklemiştir. Rusya, Ukrayna ve Kuzey Kore bunu destekleyen ülkeler arasında yer almıştır (A/C.1/73/L.48, 2018).

Tablo 2: Türkiye'nin BM Genel Kurulu Oturumlarındaki Oylamaları

Nükleer Silahların Yasaklanmasına İlişkin Anlaşma (TPNW)	A/C.1/73/L.24	Çekimser
Silahsızlanma ve Silahların Yayılmasının Önlenmesinde Çok Taraflılığın Teşvik Edilmesi	A/C.1/73/L.15	Çekimser
Nükleer Silahların İnsani Sonuçları	A/C.1/73/L.23	Çekimser
Nükleer Silahsızlanma	A/C.1/73/L.28	Çekimser
Nükleer Tehlikeyi Azaltma	A/C.1/73/L.43	Çekimser
Nükleer Silahsız Bir Dünya İçin Evrensel Deklarasyonu	A/C.1/73/L.46	Çekimser
Orta Doğu Bölgesinde Nükleer Silahsız Bir Bölge Oluşturulması	A/C.1/73/L.1	Lehte Oy
Orta Asya'da Nükleer Silahsız Bir Bölge Anlaşması	A/C.1/73/L.48	Lehte Oy

BM Genel Kurulu bünyesinde ortaya konulan söz konusu yaklaşımlar iki önemli noktayı öne çıkarmaktadır: Türkiye nükleer silahların yayılmasına ilişkin inisiyatifleri desteklerken tamamen ortadan kaldırılması konusunda çekimser kalmakta ve nükleer silahsızlanma konusundaki karar ya da eğilimlerinde bölgesel dinamikleri göz önüne almaktadır. İlk yaklaşımına daha yakından bakılacak olursa Türkiye'nin nükleer silahların tamamen ortadan kaldırılmasına ilişkin İngiltere, Rusya ve ABD gibi nükleer güce sahip ülkeler ile "uyumlu" hareket etmesi kendisinin de topraklarında nükleer başlıklar bulundurması dolayısıyla reel politik gereklerin yerine getirilmesi çerçevesinde ele alınmalıdır. Nitekim Türkiye, 1960 tarihinden itibaren, ABD

⁵ Güncel olması nedeniyle son oturumlar dikkate alınmıştır.

nükleer silahlarını kendi topraklarında konuşlandıran bir ülkedir. Bununla beraber, ABD nükleer silahlarına sahip diğer ülkeler gibi söz konusu nükleer silahların, kendi güvenliği için son derece önemli olduğuna vurgu yapmıştır (ICANW). İkinci önemli nokta olan nükleer silahsızlanma girişimlerinin bölgesel yansımalarında ise Türkiye'nin destekleme eğiliminde olması yakın çevresinin güvenliğini önceleme açısından önemlidir. Söz konusu iki nokta göstermektedir ki Türkiye nükleer silahsızlanma politikasında evrensel düzeyde bir "silahsızlanma normunu" savunmakla birlikte gerek küresel gerekse de bölgesel karar alma süreçlerinde ulusal güvenliğini öncelemektedir.

Bununla birlikte, BM'nin her yıl Cenevre ofisinde gerçekleştirilen silahsızlanma konularının tartışıldığı Silahsızlanma Konferansı'nın da bir parçası olarak, Türkiye'nin "nihai hedefinin nükleer silahlardan arındırılmış bir dünya olduğu" vurgulanmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2019). Benzer şekilde Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu nükleer silahlara ilişkin açıklamasında "... biz nükleer silahlara karşıyız. Ama hiç kimsede olmaması lazım, yani İsrail'in de olmasın, İran'ın da olmasın, Türkiye'nin de olmasın, başka bir ülkenin de olmasın; bizim tutumumuz bu konuda son derece nettir" söyleminde bulunmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2015). Bu söylemi destekler nitelikte Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, "tüm dünya nükleer silahlardan temizlenmeli. Ellerinde 15 bini aşkın nükleer başlıklı silah bulunduranlar şu anda dünyayı tehdit etmektedir" (CNN Türk, 2018) ifadesi Türkiye'nin uluslararası sistemdeki nükleer silahsızlanmalara yönelik izlediği politikasını da yansıtmaktadır. Fakat bilhassa yukarıda değinilen BM oturumlarında Türkiye'nin oy davranışlarına bakıldığında, gerek Dışişleri Bakanlığınca gerekse de Cumhurbaşkanlığınca vurgulanan normatif amaç ve araçların sınırlı kaldığı gözlenmektedir. Nitekim BM Genel Kurulu'nda 'nükleer silahların tamamen ortadan kaldırılmasına' ilişkin oturumlarda Türkiye, diğer nükleer güce sahip devletler gibi hareket etmiştir. Görüşmeler sırasında hayır oyu kullandığı nihai kararda ise çekimser kaldığı gözlenmiştir. Türkiye'nin bu davranışı şu şekilde değerlendirilebilir: İlk olarak Türkiye'nin NATO ittifakı içinde yer alması, bu oylamaların şeklini açıklar; diğeri de Türkiye'nin sistemsel değişimleri dikkate alarak kendisini yükümlülük altına sokacak, NPT'den başka bir mekanizmaya dâhil olmak istememesidir.

Sonuç

Bu çalışmada normatif dış politikanın unsurları çerçevesinde Türkiye'nin nükleer silahsızlanma politikası incelenmiştir. Bu doğrultuda, Nathalie Tocci'nin ortaya koymuş olduğu normatif dış politikanın üç unsuru- normatif amaç,

normatif araç ve normatif etki – etrafında Türkiye'nin normatif politikası analiz edildiğinde genel olarak normatif bir söylemin öne çıktığını gözlemlemek mümkündür. Nitekim Türkiye, insani değerlere ve adalete vurgu temelinde nükleer silahsızlanmanın önemine vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte, normatif etkisinin sınırlı olduğunun altı çizilmelidir; çünkü uluslararası platformlarda nükleer silahsızlanmaya ilişkin söylemlerinde insani değerler odaklı davranışa dahi, norm ve yasal anlamda bağlayıcı uluslararası hukuk mekanizmalarına dâhil olmamaktadır. Dolayısıyla, şu yorumu yapmak mümkündür: Türkiye öncelikle nükleer silahların yayılması konusunda bir başarı sağlanması durumunda, 'nükleer silahlardan arındırılmış bir dünya' hedefine ulaşılmasını mümkün görmektedir. Bu noktadan hareketle nükleer silahsızlanma politikası çerçevesinde Türkiye'nin uluslararası aktörlerin ve sistemin mevcut yapısına göre hareket ettiği söylenebilir. Altı çizilen söz konusu noktalar ile birlikte, Türkiye'nin nükleer silahsızlanma politikasına dair normatif amaç, araç ve etki çerçevesinde ortaya konulan bulguları dış politika tercihlerinin analizinde kullanılan "akılcı model" ile bir bütün olarak ele almak mümkündür. Küresel ve bölgesel dinamiklerin bir bütün olarak ele alındığı düşünüldüğünde Türkiye değer seçiminde normatif amacına uygun olarak nükleer silahsızlanmayı savunmakta fakat söz konusu "normatif amaç" çerçevesinde küresel bir uzlaşma olmaması sebebiyle gerek küresel gerekse de bölgesel karar alma süreçlerinde ulusal güvenliğini öncelemektedir.

Ulusal güvenliğe yapılan bu vurguyu ise çalışma kapsamında gösterildiği üzere yakın çevresindeki güvenlik endişeleri ve bilhassa NATO üyeliği dolayısı ile kurumsal bağları üzerinden okumak mümkündür. Nükleer silahsızlanmanın tamamen ortadan kaldırılması gibi oldukça radikal karar alım süreçlerinde güvenlik endişeleri ve NATO gibi bağlayıcı kurumsal temasları nedeniyle statüko yanlısı hareket eden Türkiye, bilhassa NPT rejiminin ortaya koyduğu bağlayıcı hükümleri iç hukukunun parçası haline getirmeyecek olası bir yükümlülük altına girmek istemediğini göstermektedir. Çalışma kapsamında ortaya konulan bu tespitlerden de anlaşılacağı üzere normatif amaç ve araç kapsamında etkin olan Türkiye normatif etki çerçevesinde değerlendirildiğinde daha sınırlı sayılabilecek bir noktada durmaktadır. Altı çizilen bu noktalar ışığında Türkiye'nin nükleer silahsızlanma politikası örnekleminde normatif teorinin amaç-arac ve etki boyutlarını ele alan çalışma, Morgenthau'nun ahlak ve çıkar arasında ayrım olduğu görüşünü çökerten şu sözlerini akla getirmektedir: "Her şeyden önce, hatırla ki, (devlet davranışı) yalnızca politik bir gereklilik değil, aynı zamanda bir ulusun diğer uluslarla mücadele ederken takip etmesi gereken ahlaki bir görevdir. Fakat bunu (devlet davranışını) yöneten bir düşünce standardı, kılavuz yıldızı ve eylem kuralı vardır: ulusal çıkar" (Wrightson, 1995: 359).

Kaynakça

- Arı, Tayyar (2013), *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İş Birliği*, Bursa: MKM Yayıncılık.
- CNN Türk (2018), "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Tüm dünya nükleer silahlardan temizlenmeli", 21 Mayıs 2018, <https://www.cnnturk.com/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-tum-dunya-nukleer-silahlardan-temizlenmeli>, (E. T: 12 Mayıs 2019).
- Cohen, Molly (2004), *Normative Theory in International Relations: A Pragmatic Approach*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Cortell, Andrew P. ve Darvis, Jr. James W. (2000), "Understanding the Domestic Impact of International Norms: A Research Agenda", *International Studies Review*, c. 2, s. 1, Oxford, ss. 65-87.
- Cunliffe, Philip (2007), "Poor man's Ethics? Peacekeeping and the contradictions of ethical ideology", David Chandler ve Voler Heins (ed.), *Rethinking Ethical Foreign Policy: Pitfalls, possibilities and paradoxes*, London: Routledge, ss. 70-89.
- DaI, Emel P. (2015), "A normative approach to contemporary Turkish foreign policy: The cosmopolitanism-communitarianism", *International Journal*, s. 3, ss. 1-13.
- Davutoğlu, Ahmet (2012), "New Approaches to Security: Investing in a Safer World Free of Nuclear Weapons", *Turkish Embassy in London*, <http://london.emb.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/161827>, (E. T: 16 Mayıs 2019).
- Erskine, Toni (2016), "Normatif Teori", Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith (ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Disiplin ve Çeşitlilik*, İstanbul: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, ss. 39-63.
- Frost, Mervyn (1994), "The role of Normative Theory in IR", *Millenium*, c. 23, s. 1, ss. 109-118.
- Goertz, Gary ve Diehl, Paul F. (1992), "Toward a Theory of International Norms: Some Conceptual and Measurement Issues", *Journal of Conflict Resolution*, c. 36, s. 4, ss. 634-664.
- Hamilton, Daniel S. (2008), "The United States: A Normative Power?", Nathalie Tocci (ed.), *Who is a Normative Foreign Policy Actor?*, Brussels: Centre For European Policy Studies, ss. 76-155.
- ICANW: International Campaign to Abolish Nuclear Weapons, <https://www.icanw.org/why-a-ban/positions/> (E. T: 12 Mayıs 2019).
- Legro, Jeffrey W. (1997), "Which Norms Matter? Revisiting the 'failure' of Internationalism", *International Organizations*, c. 51, s. 1, ss. 31-63.
- Lieven, Anatol ve Hulsman, John (2006), "Ethical Realism and Contemporary Challenges", *American Foreign Policy Interests: The Journal of the National Committee on American Foreign Policy*, c. 28, s. 6, ss. 413-420.
- Machiavelli, Niccolo (1988), *The Prince*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Manners, Ian (2007), "European Union, normative power and ethical foreign policy", David Chandler ve Voler Heins (ed.), *Rethinking Ethical Foreign Policy: Pitfalls, Possibilities and Paradoxes*, London: Routledge, ss. 116-136.
- NATO (2009) "NATO's Positions Regarding Nuclear Non-Proliferation, Arms Control and Disarmament and Related Issues".
- Neethling, Theo (2004), "The development of normative theory in International Relations:

- Some practical implications for norm-based and value-based scholarly inquiry”, *Koers*, c. 69, s. 1, ss. 1-25.
- Non-Proliferation And Disarmament Initiative, <https://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/non-proliferation-and-disarmament-initiative-ndpi/>, (E. T: 12 Mayıs 2019).
- Smith, Steve (1992), “The Forthy Years’ Detour: The Resurgence of Normative Theory in International Relations”, *Millenium*, c. 21, s. 3, ss. 489-506.
- Süvari, Kahraman (2017), “Türkiye’nin Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi (NSYÖ) Antlaşmasına Katılımı: Nedenleri ve Etkileri”, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 17, s. 2, ss. 167-194.
- TBMM (1969), “Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesine İlişkin Anlaşma”, Türkçe metin, *Resmî Gazete*, 10/4/1979, Sayı: 16605.
- T.C. BM Daimî Temsilciliği (5 Mayıs 2009) “Statement by Turkey at the Third Session of the Preparatory Committee for the 2010 Review Conference of the Nuclear Non-Proliferation Treaty”, <http://turkuno.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowSpeech/1206>, (E. T: 16 Mayıs 2019).
- T.C. BM Daimî Temsilciliği (7 Mayıs 2009), “Statement by the Delegation of Turkey on ‘Cluster II’ of the Third Session of the Preparatory Committee for the 2010 Review Conference of the Nuclear Non-Proliferation Treaty”, <http://turkuno.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowSpeech/1204>, (E.T: 16 Mayıs 2019).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası,, “Silahların Kontrolü ve Silahsızlanma”, <http://www.mfa.gov.tr/silahlarin-kontrolu-ve-silahsizlanma.tr.mfa> (E.T: 10 Mayıs 2019).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, (2 Haziran 2010), “NPT 2010 Gözden Geçirme Konferansı Hk.”, Yayın No: 116, http://www.mfa.gov.tr/no_-116_-2-haziran-2010_-npt-2010-gozden-gecirme-konferansi-hk_.tr.mfa, (E. T: 20 Mayıs 2019).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2012), “Nükleer Yayılmanın Önlenmesi ve Silahsızlanma Girişimi Dışişleri Bakanları İstanbul’da bir araya geldi.”, <http://www.mfa.gov.tr/nukleer-yayilmanin-onlenmesi-ve-silahsizlanma-girisimi-disisleri-bakanlari-istanbulda-biraraya-geldi.tr.mfa>, (E.T: 20 Mayıs 2019).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2014), “Yayılmanın Önlenmesi ve Silahsızlanma Girişimi’nin Bakanlar Toplantısı Hiroşima’da düzenlendi”, http://www.mfa.gov.tr/yayilmanin-onlenmesi-ve-silahsizlanma-girisimi_nin-bakanlar-toplantisi-hirosima_da-duzenlendi.tr.mfa, (E.T: 20 Mayıs 2019).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2013), “Dışişleri Bakanı Davutoğlu Nükleer tehdidin olduğu bir dünyada insanlığın geleceği tehdit altındadır”, 9 Nisan 2013, <http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-nukleer-tehdidin-oldugu-bir-dunyada-insanligin-gelecegi-tehdit-altindadir.tr.mfa>, (E.T: 20 Mayıs 2019).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2019), “Sayın Bakanımızın Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi 40. Oturumuna katılmak üzere Cenevre’yi ziyareti”, 24-25 Şubat 2019, <http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-bm-insan-haklari-konse-yine-katilimi.tr.mfa>, (E.T: 12 Mayıs 2019).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2016), “Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti’nin Gerçekleştirdiği Nükleer Deneme Hk.”, 09 Eylül 2016, http://www.mfa.gov.tr/no_-224_-9-eylul-2016_-kore-demokratik-halk-cumhuriyeti_nin-gerceklestirdigi-nukleer-deneme-hk_.tr.mfa, (E.T: 12 Mayıs 2019).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2016), “P5+1 ve Ab ile İran Arasında İran’ın Nükleer Programına

- İlişkin Kapsamlı Ortak Eylem Planı'nın Uygulanması Hk.", 17 Ocak 2016, http://www.mfa.gov.tr/no_-19_-17-ocak-20p5_1-ve-ab-ile-iran-arasinda-iran_in-nukleer-programina-iliskin-kapsamli-ortak-eylem-plani_nin-uygulanmasi-hk_.tr.mfa, (E.T: 12 Mayıs 2019).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2015), "Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Açıklaması", 6 Nisan 2015, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu-tvnet_de-yayimlanan-_muzakere_-adli-programa-konuk-oldu_-6-nisan-2015.tr.mfa, (E.T: 12 Mayıs 2019).
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2018), "On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)", Ankara: Özel İhtisas Komisyonu Raporu.
- Tocci, Nathalie (2008), "Profiling Normative Foreign Policy: The European Union and its Global Partners", Nathalie Tocci, (ed.), *Who is a Normative Foreign Policy Actor?*, Brussels: Centre For European Policy Studies.
- United Nations (2017), "United Nations Conference to Negotiate a Legally Binding Instrument to Prohibit Nuclear Weapons, Leading Towards their Total Elimination", <https://www.un.org/disarmament/tpnw/>, (E.T: 16 Mayıs 2019).
- United Nations (28 Ekim 2018), A/C.1/73/L.1, UN General Assembly.
- United Nations (19 Ekim 2018), A/C.1/73/L.48, UN General Assembly.
- United Nations (9 Ekim 2018), A/C.1/73/L.15, UN General Assembly.
- United Nations (2018), A/C.1/73/L.23, UN General Assembly, 19 Ekim 2018.
- United Nations (2018), A/C.1/73/L.23, UN General Assembly, 19 Ekim 2018.
- United Nations (2018), A/C.1/73/L.28, UN General Assembly, 19 Ekim 2018.
- United Nations (2018), A/C.1/73/L.43, UN General Assembly, 19 Ekim 2018.
- United Nations (2018), A/C.1/73/L.46, UN General Assembly, 22 Ekim 2018.
- United Nations (2018), A/73/510, UN General Assembly, 19 Kasım 2018.
- United Nations (2018), "Statement by Turkey", UN General Assembly 73th Session.
- UNODA (2017), "Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons", <http://disarmament.un.org/treaties/t/tpnw>, (E. T: 23 Nisan 2020).
- UNODA, "Turkey: Ratification of Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT)", <http://disarmament.un.org/treaties/a/npt/turkey/rat/london>, (E.T: 20 Mayıs 2019).
- Ülgen, Sinan (2010), "Preventing the Proliferation of Weapons of Mass Destruction: What Role for Turkey?", *EDAM*, Discussion Paper Series -2010/2.
- Viotti, Paul R. ve Kauppi, Mark V. (2016), *Uluslararası İlişkiler Teorisi*, (çev. Metin Aksoy), İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Wrightson, P.S. (1995). "Morality, Realism and Foreign Affairs: A Normative Realist Approach" *Security Studies*, c. 5, s. 2, ss. 354-386.